

PROF. DR. VERJINE SVAZLIAN

ERMENİ SOYKIRIMI

Hayatta Kalan Görgü Tanıklarının Anlattıkları

**belge
yayınları**

**Ermeni Soykırımının masum şehitleri
anısına ithaf edilmiştir**

<< Uye qvvtb k fuyt
povt hukukvayp fuyv vgtv >>-
vutv k qvvt hukukvayp
vuyqvvt vuyvayv

Alfond' Amz - b

Govvayvayvayv

Govvayvayvayv

BELGE YAYINLARI: 744
Türkiye İncelemeleri Dizisi

© Verjine Svazlian. Tüm hakları mahfuzdur.

ERMENİ SOYKIRIMI
HAYATTA KALAN GÖRGÜ TANIKLARININ ANLATTIKLARI
© Prof. Dr. Verjine Svazlian

Türkçe Baskıya Hazırlayan | Tigran Ter Voghormiajian

Editör | Ragıp Zarakolu

Sayfa Düzeni | Hayati Güngören

Baskı | Kasım 2013

İç/Kapak Baskı-Cilt | Berdan Matbaacılık
Davutpaşa Cad. Güven Sanayi Sitesi C Blok
No: 239 Topkapı / İstanbul 0 (212) 517 44 53
Sertifika No: 12491

BELGE ULUSLARARASI YAYINCILIK
Cemal Nadir Sokak, Büyük Milas Han, No: 26-28
D. 121-130, 34112 Cağaloğlu-Fatih/İstanbul
Tel: 0 (212) 517 44 53
E-mail: belgeyayinlari@gmail.com
www.belgeyayinlari@gmail.com.tr
Sertifika No: 11206

Prof. Dr. VERJINE SVAZLIAN

ERMENİ SOYKIRIMI
HAYATTA KALAN GÖRGÜ TANIKLARININ
ANLATTIKLARI

Ermeniceden tercüme edenler:

Tigran Ter Voğormiyacıyan
Petros Çavikyan

**ERMENİSTAN CUMHURİYETİ ULUSAL BİLİMLER AKADEMİSİ
ERMENİ SOYKIRIMI MÜZE-ENSTİTÜSÜ
VE
ARKEOLOJİ VE ETNOGRAFYA ENSTİTÜSÜ**

ԵՊՀ Գրադարան

SU0221702

1048

***Yukarıdaki kurumların bilim kurullarının kararı ile
kitabın Ermenice orijinali 2011 yılında
NASRA "Gitoutyoun" Publishing House
tarafından Ertvan'da basılmıştır.***

ԵՊՀ Արևմտահայկական Գրադարանի և ԵՊՀ Արևմտահայկական
Տարիքային և Մեթոդական Գրադարանի ԳԳԸ
Библиотека ЕГУ им.С.Радса и Мари Назарджанов

SVAZLIAN, VERJİNE
ERMENİ SOYKIRIMI.
HAYATTA KALAN GÖRGÜ TANIKLARININ
ANLATTIKLARI

Ermenistan Cumhuriyeti Ulusal Bilimler Akademisi Ermeni Soykırımı Müze-
Enstitüsü ve Arkeoloji ve Etnografya Enstitüleri. İstanbul, 2013,

Çalışma Batı Ermenistan, Kilikya, Anadolu'dan tehcir edilmiş, Ermenistan'da ve aynı zamanda Diaspora'ya yerleşmiş Ermeni Soykırımının yaşayan görgü tanıklarından yazarın kaleme aldığı, ses ve görüntü kaydını yaptığı halkın tarihi mahiyetli sözel birincil kaynak anı, sohbet ve Ermenice ve Türkçe dillerinde şarkıları içermektedir (700 birim). Batı Ermenilerinin hissesine düşen trajik yaşam anlarının olduğu gibi onların insanca temel yaşam haklarını savunma dürüst ve adil savaşımı, bilimsel araştırmada tarihi ve folklorik veriler esas alınarak sunulmuştur. Külliyyat aynı zamanda Tarihi şarkıların notalarına; İngilizce, Fransızca, Almanca, Türkçe, Rusça, Ermenice özetlere; Olayların yaşayan görgü tanıkları ve anlattıklarına ilişkin Dökümantasyona; Açıklamalar; Tematik, Şahıs isimleri, Yer isimleri ve etnoisimler indekslerine; Ermeni Soykırımından hayatta kalan görgü tanıklarının fotoğraflarına; Osmanlı İmparatorluğunda Ermeni Soykırımı (1915-1923) haritasına da sahiptir.

Eser; tarihçiler, haritacılar, hukukçular, sosyologlar, psikologlar, filologlar, etnograflar, iktisatçılar ve halkbilimle ilgilenen geniş bir okuyucu kitlesi için ön-görülmektedir.

İÇİNDEKİLER

Önsöz.....	25
Giriş.....	29

BÖLÜM I

SÖZEL TARİH ARAŞTIRMASI.....	33
------------------------------	----

I. SOYKIRIMDAN KURTULAN GÖRGÜ TANIKLARININ ANLATTIĞI HİKÂYELERİN ÜSLÛP VE TİPOLOJİ AÇISINDAN ÖZELLİKLERİ.....	35
--	----

II. SOYKIRIMDAN KURTULAN GÖRGÜ TANIKLARININ ANLATTIKLARINA GÖRE ERMENİ SOYKIRIMI'NIN GİDİŞATI.....	45
---	----

Kaynakça.....	102
---------------	-----

BÖLÜM II

TARİHSEL BİRİNCİL KAYNAKLAR.....	105
----------------------------------	-----

I. TARİHİ ANI-TANIKLIKLAR.....	107
--------------------------------	-----

1 (1). Yeğyazar Karapetyan'ın tanıklığı (d. 1886, Sasun).....	109
2 (2). Khaçik Khaçatıryan'ın tanıklığı (d. 1900, Sasun).....	123
3 (3). Hakob Grigoryan'ın tanıklığı (d. 1903, Sasun).....	126
4 (4). Arakel Davtyan'ın tanıklığı (d. 1904, Sasun).....	127
5 (5). Muşeg Hovhannisyan'ın tanıklığı (d. 1908, Sasun).....	128
6 (6). Rehan Manukyan'ın tanıklığı (d. 1910, Taron).....	130
7 (7). Noyemzar Muradyan'ın tanıklığı (d. 1883, Muş).....	133
8 (8). Tonakan Tonoyan'ın tanıklığı (d. 1893, Muş).....	134
9 (9). Şoğer Tonoyan'ın tanıklığı (d. 1901, Muş).....	137
10 (10). Sedrak Harutyunyan'ın tanıklığı (d. 1904, Muş).....	141
11 (11). Satenik Petrosyan'ın tanıklığı (d. 1908, Muş).....	143
12 (12). Arşak Stepanyan'ın tanıklığı (d. 1908, Muş).....	146
13 (13). Hrant Gasparyan'ın tanıklığı (d. 1908, Muş).....	150
14 (14). Hıraç Hovhannisyan'ın tanıklığı (d. 1908, Muş).....	155
15 (15). Khaçatur Ğukasyan'ın tanıklığı (d. 1898, Bitlis).....	156
16 (16). Taguhi Antonyan'ın tanıklığı (d. 1900, Bitlis).....	156

17 (17). Yenok Aslanyan'ın tanıklığı (d. 1901, Bitlis).....	158
18 (18). Sokrat Mikırtçıyan'ın tanıklığı (d. 1901, Bitlis).....	159
19 (19). Himayak Boyacıyan'ın tanıklığı (d. 1902, Bitlis).....	163
20 (20). Ağavni Mikırtçıyan'ın tanıklığı (d. 1909, Bitlis).....	167
21 (21). Sırbuhi Muradyan'ın tanıklığı (d. 1911 Bitlis).....	168
22 (22). Nıvard Muradyan'ın tanıklığı (d. 1912, Bitlis).....	170
23 (23). Hakob Muradyan'ın tanıklığı (d. 1903, Siirt).....	172
24 (24). Heğnar Ğukasyan'ın tanıklığı (d. 1896, Basen).....	173
25 (25). Nıvard Muradyan'ın tanıklığı (d. 1903, Şatak).....	175
26 (26). Andreas Ğulanyan'ın tanıklığı (d. 1905, Şatak).....	177
27 (27). Hayrik Muradyan'ın tanıklığı (d. 1905, Şatak).....	184
28 (28). Edvard Daştoyan'ın tanıklığı (d. 1907, Şatak).....	188
29 (29). Sahak Bazyan'ın tanıklığı (d. 1913, Şatak).....	188
30 (30). Vahan Kıtranyan'ın tanıklığı (d. 1900, Van).....	191
31 (31). Tovik Bağdasaryan'ın tanıklığı (d. 1901, Van).....	192
32 (32). Manvel Marutyanyan'ın tanıklığı (d. 1901, Van).....	196
33 (33). Ağasi Kankanyan'ın tanıklığı (d. 1904).....	201
34 (34). Sımbat Davtyan'ın tanıklığı (d. 1905, Van).....	203
35 (35). Sirak Manasyan'ın tanıklığı (d. 1905, Van).....	206
36 (36). Varsenik Abrahamyan'ın tanıklığı (d. 1905, Van).....	209
37 (37). Siranuş Tütüncüyan'ın tanıklığı (d. 1906, Van).....	210
38 (38). Patrik Saroyan'ın tanıklığı (d. 1906, Van).....	214
39 (39). Makruhi Sahakyan'ın tanıklığı (d. 1907, Van).....	216
40 (40). Artsrun Harutyunyan'ın tanıklığı (d. 1907, Van).....	218
41 (41). Yervand Şirakyan'ın tanıklığı (d. 1907, Van).....	219
42 (42). Ğazar Gevorgyan'ın tanıklığı (d. 1907, Van).....	220
43 (43). Nışan Abrahamyan'ın tanıklığı (d. 1908, Van).....	228
44 (44). Azniv Aslanyan'ın tanıklığı (d. 1908 Van).....	233
45 (45). Kacberuhi Şahinyan'ın tanıklığı (d. 1908, Van).....	236
46 (46). Silva Büzandyan'ın tanıklığı (d. 1908, Van).....	236
47 (47). Sargis Bardalyan'ın tanıklığı (d. 1909, Van).....	237
48 (48). Varazdat Harutyunyan'ın tanıklığı (d. 1909, Van).....	239
49 (49). Artsvik Terziyan'ın tanıklığı (d. 1910, Van).....	241
50 (50). Lusik Balasanyan'ın tanıklığı (d. 1910, Van).....	242
51 (51). Vardges Aleksanyan'ın tanıklığı (d. 1911, Van).....	243
52 (52). Ağavni Barseğyan'ın tanıklığı (d. 1911, Van).....	244
53 (53). Şoğik Mikırtçıyan'ın tanıklığı (d. 1911, Van).....	245
54 (54). Varduhi Potikyan'ın tanıklığı (d. 1912, Van).....	246
55 (55). Derenik Saroyan'ın tanıklığı (d. 1912, Van).....	247
56 (56). Armik Terziyan'ın tanıklığı (d. 1912, Van).....	248
57 (57). Ğukas Karapetyan'ın tanıklığı (d. 1901, Moks).....	249
58 (58). Kamsar Khaçatıryan'ın tanıklığı (d. 1898, Bayazet).....	250
59 (59). Evelina Kanayan'ın tanıklığı (d. 1909, İğdır).....	258
60 (60). İsrayel Grigoryan'ın tanıklığı (d. 1909, İğdır).....	259
61 (61). Tsağik Çinimyan'ın tanıklığı (d. 1910, İğdır).....	260
62 (62). Hrant Khondkaryan'ın tanıklığı (d. 1911, İğdır).....	261
63 (63). Andranik Simonyan'ın tanıklığı (d. 1902, Alaşkert).....	262

64 (64). Paruyr Khaçatıryan'ın tanıklığı (d. 1908, Alaşkert).....	265
65 (65). Lusik Martirosyan'ın tanıklığı (d. 1909, Alaşkert).....	266
66 (66). Mihran Bağdasaryan'ın tanıklığı (d. 1909, Alaşkert).....	267
67 (67). Nivard Gevorgyan'ın tanıklığı (d. 1910, Alaşkert).....	270
68 (68). Varduş Kirakosyan'ın tanıklığı (d. 1911, Alaşkert).....	270
69 (69). Gurgen Muradyan'ın tanıklığı (d. 1914, Alaşkert).....	271
70 (70). Natalya Barseğyan'ın tanıklığı (d. 1889, Kars).....	272
71 (71). Annıman Arakelyan'ın tanıklığı (d. 1903, Kars).....	271
72 (72). Peproné Tumasyan'ın tanıklığı (d. 1910, Kars).....	273
73 (73). Siranuş Petrosyan'ın tanıklığı (d. 1910, Kars).....	275
74 (74). Armenuhi Yeğikyan'ın tanıklığı (d. 1910, Kars).....	277
75 (75). Parandzem Ter-Hakobyan'ın tanıklığı (d. 1912, Kars).....	278
76 (76). Khanuma Calil'in tanıklığı (d. 1912, Kars).....	280
77 (77). Yelena Abrahamyan'ın tanıklığı (d. 1912, Kars).....	281
78 (78). Ağasi Karoyan'ın tanıklığı (d. 1913, Kars).....	285
79 (79). Emma Asatıryan'ın tanıklığı (d. 1914, Kars).....	289
80 (80). Stepan Hovakimyan'ın tanıklığı (d. 1910, Ardvin).....	290
81 (81). Nektar Gasparyan'ın tanıklığı (d. 1910, Ardvin).....	292
82 (82). Şuşanik Paçacıyan'ın tanıklığı (d. 1901, Trabzon).....	294
83 (83). Arşaluys Ter-Nazaretyan'ın tanıklığı (d. 1905, Baberd).....	297
84 (84). Masis Kocoyan'ın tanıklığı (d. 1910, Baberd).....	299
85 (85). Geğam Hatsagortsyan'ın tanıklığı (d. 1902, Sper).....	303
86 (86). Sargis Makarov'un tanıklığı (d. 189?, Erzurum).....	307
87 (87). Harutyun Grigoryan'ın tanıklığı (d. 1898, Erzurum).....	310
88 (88). Loris Papikyan'ın tanıklığı (d. 1903, Erzurum).....	318
89 (89). Ovsanna Nalbandoğlı'nın tanıklığı (d. 1905, Erzurum).....	326
90 (90). Maryam Ter-Mıkırtçıyan'ın tanıklığı (d. 1908, Erzurum).....	327
91 (91). Manuşak Ter-Stepanyan'ın tanıklığı (d. 1908, Erzurum).....	328
92 (92). Aşkhen Poğikyan'ın tanıklığı (d. 1908, Erzurum).....	331
93 (93). İşkhan Haykazyan'ın tanıklığı (d. 1909, Erzurum).....	335
94 (94). Siranuş Nasoyan'ın tanıklığı (d. 1900, Khinus).....	336
95 (95). Garnik Stepanyan'ın tanıklığı (d. 1909, Erzincan).....	336
96 (96). Arakel Tagoyan'ın tanıklığı (d. 1902, Tercan).....	340
97 (97). Tigran Ohanyan'ın tanıklığı (d. 1902, Kemah).....	345
98 (98). Kacuni Karagözyan'ın tanıklığı (d. 1905, Şebinkarahisar).....	348
99 (99). Mıkırtıç Khaçatıryan'ın tanıklığı (d. 1907, Şebinkarahisar).....	359
100 (100). Hakob Terziyan'ın tanıklığı (d. 1910, Şebinkarahisar).....	360
101 (101). Hovhannes Ginosyan'ın tanıklığı (d. 1902, Arabkir).....	361
102 (102). Haykaz Torikyan'ın tanıklığı (d. 1902, Arabkir).....	362
103 (103). Sargis Amalyan'ın tanıklığı (d. 1904, Arabkir).....	365
104 (104). Ğazar Gümüşgerdanyan'ın tanıklığı (d. 1905, Arabkir).....	366
105 (105). Petros Kikişyan'ın tanıklığı (d. 1906, Arabkir).....	367
106 (106). Sırbuhi Kikişyan'ın tanıklığı (d. 1909, Arabkir).....	373
107 (107). Arpen Ağacanyan'ın tanıklığı (d. 1909, Arabkir).....	373
108 (108). Muşeğ Demirciyan'ın tanıklığı (d. 1910, Arabkir).....	374
109 (109). Elmas Kavukçuyan'ın tanıklığı (d. 1883, Kharberd).....	374
110 (110). Haykaz Acemyan'ın tanıklığı (d. 1892, Kharberd).....	375
111 (111). Cohar (Helen) Aslanyan-Mamikonyan'ın tanıklığı (d. 1895, Kharberd).....	377

112 (112). Harutyun Martikyan'ın tanıklığı (d. 1899, Kharberd).....	382
113 (113). Tsirani Matevosyan'ın tanıklığı (d. 1900, Kharbert).....	385
114 (114). Yeğsa Khayacanyan'ın tanıklığı (d. 1900, Kharberd).....	386
115 (115). Hakob Holobikyan'ın tanıklığı (d. 1902, Kharberd).....	388
116 (116). Sargis Khaçatıryan'ın tanıklığı (d. 1903, Kharberd).....	394
117 (117). Sargis Martirosyan'ın tanıklığı (d. 1903, Kharberd).....	397
118 (118). Garegin Turucikyan'ın tanıklığı (d. 1903, Kharberd).....	399
119 (119). Mikayel Çilingaryan'ın tanıklığı (d. 1904, Kharbert).....	400
120 (120). Turfanda Muradyan'ın tanıklığı (d. 1905, Kharberd).....	403
121 (121). Stepan Stepanyan'ın tanıklığı (d. 1907, Kharberd).....	404
122 (122). Paylun Terteryan'ın tanıklığı (d. 1907, Kharberd).....	407
123 (123). Aram Köseyan'ın tanıklığı (d. 1908, Kharberd).....	407
124 (124). Yeğsa Antonyan'ın tanıklığı (d. 1910, Kharberd).....	408
125 (125). Margarit Nacaryan'ın tanıklığı (d. 1910, Kharberd).....	410
126 (126). Annıman Tukhmanyanyan'ın tanıklığı (d. 1910, Kharberd).....	411
127 (127). Rober Kalinyan'ın tanıklığı (d. 1912, Kharberd).....	412
128 (128). Marta Öylenciyan'ın tanıklığı (d. 1912, Kharberd).....	413
129 (129). Hazarkhan Torosyan'ın tanıklığı (d. 1902, Balu).....	414
130 (130). Karapet Faraşyan'ın tanıklığı (d. 1906, Balu).....	416
131 (131). Sargis Saryan'ın tanıklığı (d. 1911, Balu).....	421
132 (132). Mari Vardanyan'ın tanıklığı (d. 1905, Malatya).....	423
133 (133). Arşaluys Taşçıyan'ın tanıklığı (d. 1908, Malatya).....	424
134 (134). Verginé Nacaryan'ın tanıklığı (d. 1910, Malatya).....	424
135 (135). Grigor Ekizyan'ın tanıklığı (d. 1921, Malatya).....	426
136 (136). Hovsep Bazoyan'ın tanıklığı (d. 1901, Tigranakert).....	428
137 (137). Hovhannes Köroğluyan'ın tanıklığı (d. 1904, Tigranakert).....	429
138 (138). Satenik Ter-Sargisyan'ın tanıklığı (d. 1908, Tigranakert).....	430
139 (139). Mikırtıç Karapetyan'ın tanıklığı (d. 1910, Tigranakert).....	431
140 (140). Yeva Topalyan'ın tanıklığı (d. 1909, Merdin).....	435
141 (141). Maryam Akhoyan'ın tanıklığı (d. 1909, Merdin).....	435
142 (142). Petros Voskeriçyan'ın tanıklığı (d. 1905, Severeke).....	436
143 (143). Khaçer Ablaputyanyan'ın tanıklığı (d. 1893, Yedesya).....	440
144 (144). Khoren Ablaputyanyan'ın tanıklığı (d. 1893, Yedesya).....	446
145 (145). Nivard Ablaputyanyan'ın tanıklığı (d. 1903, Yedesya).....	447
146 (146). Haykanuş Ter-Petrosyan'ın tanıklığı (d. 1910, Yedesya).....	45
147 (147). Gevorg Kileciyan'ın tanıklığı (d. 1912, Yedesya).....	453
148 (148). Maryam Karacyan'ın tanıklığı (d. 1903, Adıyaman).....	458
149 (149). Vahan Darbinyan'ın tanıklığı (d. 1917, Derende).....	459
150 (150). Karapet Azaryan'ın tanıklığı (d. 1884, Sebastiya).....	460
151 (151). Maritsa Ohanyan-Asturyan'ın tanıklığı (d. 1887, Sebastiya).....	461
152 (152). Khoren Güldenkyan'ın tanıklığı (d. 1895, Sebastiya).....	463
153 (153). Hambardzum Sahakyan'ın tanıklığı (d. 1898, Sebastiya).....	468
154 (154). Manvel Sahakyan'ın tanıklığı (d. 1901, Sebastiya).....	470
155 (155). Suren Sargisyan'ın tanıklığı (d. 1902, Sebastiya).....	471
156 (156). Satenik Doğramacıyan'ın tanıklığı (d. 1903, Sebastiya).....	488
157 (157). İmastuhi Galacıyan'ın tanıklığı (d. 1904, Sebastiya).....	497
158 (158). Andranik Kavukçuyan'ın tanıklığı (d. 1905, Sebastiya).....	496
159 (159). Arşaluys Tinguryan-Çukasızyan'ın tanıklığı (d. 1906, Sebastiya).....	498
160 (160). Hovhannes Çadircıyan'ın tanıklığı (d. 1908, Sebastiya).....	505
161 (161). Meliné Khanzadyan'ın tanıklığı (d. 1908, Sebastiya).....	506

162 (162). Haykuş Ohanyan'ın tanıklığı (d. 1908, Sebastiya).....	506
163 (163). Azniv Siradeğyan'ın tanıklığı (d. 1909, Sebastiya).....	507
164 (164). Araksi Onbaşyan'ın tanıklığı (d. 1909, Sebastiya).....	508
165 (165). Toros Tercanyan'ın tanıklığı (d. 1912, Sebastiya).....	510
166 (166). Annik Marikyan'ın tanıklığı (d. 1892, Yevdokya).....	512
167 (167). Nıvard Şirinoğlu'nın tanıklığı (d. 1909, Yevdokya).....	513
168 (168). Intsa Çemberciyan'ın tanıklığı (d. 1898, Amasya).....	513
169 (169). Maritsa Papazyan'ın tanıklığı (d. 1874, Samsun).....	515
170 (170). Mesrop Minasyan'ın tanıklığı (d. 1910, Samsun).....	516
171 (171). Misak Terunyan'ın tanıklığı (d. 1907, Marz[ı]van).....	517
172 (172). Mesrop Mesropyan'ın tanıklığı (d. 1900, Yozgat).....	519
173 (173). Hovhannes Varjapetyan'ın tanıklığı (d. 1901, Yozgat).....	525
174 (174). Srбуhi Galtakyan'ın tanıklığı (d. 1902, Yozgat).....	526
175 (175). Arşakuhi Petrosyan'ın tanıklığı (d. 1903, Yozgat).....	527
176 (176). Barunak Papazyan'ın tanıklığı (d. 1906, Yozgat).....	531
177 (177). Veronika Berberyan'ın tanıklığı (d. 1907, Yozgat).....	535
178 (178). Hovakim Karakekcyan'ın tanıklığı (d. 1907, Yozgat).....	545
179 (179). Anuş Topalyan'ın tanıklığı (d. 1910, Yozgat).....	546
180 (180). Herminé Ter Voğormiyacıyan'ın tanıklığı (d. 1912, Yozgat).....	546
181 (181). Paytsar Yerkat'ın tanıklığı (d. 1887, Kesaria).....	548
182 (182). Harutyun Tsulikyan'ın tanıklığı (d. 1896, Kesaria).....	552
183 (183). Anna Nacaryan'ın tanıklığı (d. 1900, Kesaria).....	553
184 (184). Arsen Sivacıyan'ın tanıklığı (d. 1901, Kesaria).....	554
185 (185). Byuzand Morukyan'ın tanıklığı (d. 1904, Kesaria).....	555
186 (186). Grigor Armenyan'ın tanıklığı (d. 1909, Kesaria).....	556
187 (187). Khoren Gılıçyan'ın tanıklığı (d. 1910, Kesaria).....	557
188 (188). Lusaber Demirciyan'ın tanıklığı (d. 1913, Kesaria).....	559
189 (189). Karapet Kelekyan'ın tanıklığı (d. 1904, Everek).....	559
190 (190). Karapet Yeğyayan'ın tanıklığı (d. 1898, Niğde).....	562
191 (191). Satenik Kuyumcuyan'ın tanıklığı (d. 1902, Konya).....	564
192 (192). Nerses Galbakyan'ın tanıklığı (d. 1902, Konya).....	566
193 (193). Mari Manukyan'ın tanıklığı (d. 1912, Konya).....	569
194 (194). İskuhi Hetumyan'ın tanıklığı (d. 1915, Stanoz).....	570
195 (195). Arpiné Bartikyan'ın tanıklığı (d. 1903, Afyonkarahisar).....	570
196 (196). Sargis Yetaryan'ın tanıklığı (d. 1907, Afyonkarahisar).....	574
197 (197). Asatur Menecyan'ın tanıklığı (d. 1907, Afyonkarahisar).....	576
198 (198). Simbül Berberyan'ın tanıklığı (d. 1909, Afyonkarahisar).....	576
199 (199). Keğam Khaçatryan'ın tanıklığı (d. 1909, Afyonkarahisar).....	579
200 (200). Hakop Papazyan'ın tanıklığı (d. 1891, Sivrihisar).....	579
201 (201). Haykuhi Bohçacıyan'ın tanıklığı (d. 1910, Kastamonu).....	583
202 (202). Galust Soğomonyan'ın tanıklığı (d. 1905, Bolu).....	583
203 (203). Hovhannes Paronyan'ın tanıklığı (d. 1890, Eskişehir).....	587
204 (204). Yeğisabet Gavgavyan'ın tanıklığı (d. 1900, Eskişehir).....	588
205 (205). Samvel Patıryan'ın tanıklığı (d. 1900, Eskişehir).....	589
206 (206). Hovhannes Gasparyan'ın tanıklığı (d. 1902, Eskişehir).....	591
207 (207). Sara Berberyan'ın tanıklığı (d. 1905, Eskişehir).....	595
208 (208). Farnım Bursalıyan'ın tanıklığı (d. 1908, Eskişehir).....	595
209 (209). Haykanuş Çeşmecıyan'ın tanıklığı (d. 1909, Eskişehir).....	596
210 (210). Sinan Sinanyan'ın tanıklığı (d. 1912, Eskişehir).....	596
211 (211). Grigor Sütçüyan'ın tanıklığı (d. 1901, Bursa).....	597

212 (212). Aşot Ohanyan'ın tanıklığı (d. 1905, Bursa).....	599
213 (213). Anjel Sırapyan'ın tanıklığı (d. 1905, Bursa).....	600
214 (214). Davit Davtyan'ın tanıklığı (d. 1908, Bursa).....	603
215 (215). Avetis Norikyan'ın tanıklığı (d. 1909, Bursa).....	604
216 (216). Karapet Poponyan'ın tanıklığı (d. 1911, Bursa).....	605
217 (217). Meliné Terziyan'ın tanıklığı (d. 1905, Bilecik).....	606
218 (218). Garegin Hişeyan'ın tanıklığı (d. 1896, Adapazarı).....	607
219 (219). Artavazd Kitratsyan'ın tanıklığı (d. 1901, Adapazarı).....	608
220 (220). Vazgen Sadatyan'ın tanıklığı (d. 1907, Adapazarı).....	610
221 (221). Haykuhi Azaryan'ın tanıklığı (d. 1908, Adapazarı).....	611
222 (222). Sirvard Andreasyan'ın tanıklığı (d. 1908, Adapazarı).....	615
223 (223). Lusik Boduryan'ın tanıklığı (d. 1909, Adapazarı).....	615
224 (224). Mari Yerkat'ın tanıklığı (d. 1910, Adapazarı).....	616
225 (225). Sirena Alacacyan'ın tanıklığı (d. 1910, Adapazarı).....	617
226 (226). Karpis Taşçıyan'ın tanıklığı (d. 1914, Adapazarı).....	620
227 (227). Hambardzum Markosyan'ın tanıklığı (d. 1915, Adapazarı).....	620
228 (228). Muşeg Hakobyan'ın tanıklığı (d. 1890, Nikomedy).....	621
229 (229). Baruhi Çorekyan'ın tanıklığı (d. 1900, Nikomedy).....	622
230 (230). Baruhi Silyan'ın tanıklığı (d. 1900, Nikomedy).....	622
231 (231). Geğetsik Yesayan'ın tanıklığı (d. 1901, Nikomedy).....	623
232 (232). Yevniké Papazyan'ın tanıklığı (d. 1908, Nikomedy).....	624
233 (233). Hakob Terziyan'ın tanıklığı (d. 1910, Nikomedy).....	625
234 (234). Dolores Zohrap-Liebmann'ın tanıklığı (d. 1892, İstanbul).....	625
235 (235). Gevorg Zulalyan'ın tanıklığı (d. 1907, Çanakkale).....	628
236 (236). Mari Voskeriçyan'ın tanıklığı (d. 1913, Zmürniya).....	631
237 (237). Soğomon Yetenekyan'ın tanıklığı (d. 1900, Mersin).....	632
238 (238). Petros Keşişyan'ın tanıklığı (d. 1909, Tarson).....	632
239 (239). Çazaros Khirimyan'ın tanıklığı (d. 1911, Tarson).....	632
240 (240). Sırbuhi Makaryan'ın tanıklığı (d. 1903, Adana).....	633
241 (241). Mikayel Keşişyan'ın tanıklığı (d. 1904, Adana).....	634
242 (242). Arusyak Neferyan'ın tanıklığı (d. 1906, Adana).....	637
243 (243). Vrej Edüryan'ın tanıklığı (d. 1906, Adana).....	637
244 (244). Arusyak Vanesyan'ın tanıklığı (d. 1909, Adana).....	638
245 (245). Harutyun Adamyan'ın tanıklığı (d. 1909, Adana).....	639
246 (246). Yester Stepanyan'ın tanıklığı (d. 1913, Adana).....	640
247 (247). Harutyun Alboyacıyan'ın tanıklığı (d. 1904, Fındıcak).....	640
248 (248). Aharon Mankıryan'ın tanıklığı (d. 1903, Hacın).....	644
249 (249). Yervand Karamyan'ın tanıklığı (d. 1903, Hacın).....	644
250 (250). Yebuhi Cırdıkhyan'ın tanıklığı (d. 1906, Hacın).....	645
251 (251). Misak Heruni'nin tanıklığı (d. 1906, Hacın).....	648
252 (252). Gürce Keşişyan'ın tanıklığı (d. 1900, Zeytun).....	650
253 (253). Hovsep Bıstikyan'ın tanıklığı (d. 1903, Zeytun).....	652
254 (254). Karapet Tozluyan'ın tanıklığı (d. 1903, Zeytun).....	662
255 (255). Yeva Çulyan'ın tanıklığı (d. 1903, Zeytun).....	669
256 (256). Sedrak Gaybakyan'ın tanıklığı (d. 1903, Zeytun).....	669
257 (257). Samvel Arcikyan'ın tanıklığı (d. 1907, Zeytun).....	670
258 (258). Gayané Aduryan'ın tanıklığı (d. 1909, Zeytun).....	670
259 (259). Verginé Mayikyan'ın tanıklığı (d. 1898, Maraş).....	673
260 (260). Makruhi Halacyan'ın tanıklığı (d. 1900, Maraş).....	675
261 (261). Levon Evrengeçyan'ın tanıklığı (d. 1908, Maraş).....	675

262 (262). Aram Momcuyan'ın tanıklığı (d. 1909, Maraş).....	677
263 (263). Yester Antonyan'ın tanıklığı (d. 1916, Maraş).....	678
264 (264). Tigran Cebecyan'ın tanıklığı (d. 1888, Ayntap).....	679
265 (265). Gevorg Karamanukyan'ın tanıklığı (d. 1900, Ayntap).....	682
266 (266). Hakob Cırcıyan'ın tanıklığı (d. 1900, Ayntap).....	683
267 (267). Nuritsa Kürkcüyan'ın tanıklığı (d. 1903, Ayntap).....	684
268 (268). Karapet Karamanukyan'ın tanıklığı (d. 1907, Ayntap).....	685
269 (269). Sandukht Hekimyan'ın tanıklığı (d. 1908, Ayntap).....	685
270 (270). Zabel Ayvazyan'ın tanıklığı (d. 1910, Ayntap).....	686
271 (271). Verginé Kasparıyan'ın tanıklığı (d. 1910, Ayntap).....	687
272 (272). Pargev Makaryan'ın tanıklığı (d. 1915, Ayntap).....	687
273 (273). Harutyun Vardanyan'ın tanıklığı (d. 1887, Dörtıol).....	688
274 (274). Gevorg Yapucyan'ın tanıklığı (d. 1894, Dörtıol).....	690
275 (275). Mari Khalburcıyan'ın tanıklığı (d. 1909, Dörtıol).....	692
276 (276). Gevorg Ter-Sahakyan'ın tanıklığı (d. 1909, Dörtıol).....	694
277 (277). Sedrak Poğikyan'ın tanıklığı (d. 1890, Aleksandret).....	695
278 (278). Martiros Güzelyan'ın tanıklığı (d. 1898, Beylan).....	697
279 (279). Sirvard Güzelyan'ın tanıklığı (d. 1906, Beylan).....	699
280 (280). Hakob Paşayan'ın tanıklığı (d. 1907, Beylan).....	699
281 (281). Movses Panosyan'ın tanıklığı (d. 1885, Musa Dağ).....	699
282 (282). Yeğisapet Kalaşyan'ın tanıklığı (d. 1888, Musa Dağ).....	703
283 (283). Movses Balabanyan'ın tanıklığı (d. 1891, Musa Dağ).....	703
284 (284). Hovhannes İprecyan'ın tanıklığı (d. 1896, Musa Dağ).....	705
285 (285). Tonik Tonikyan'ın tanıklığı (d. 1898, Musa Dağ).....	708
286 (286). Asatur Supukyan'ın tanıklığı (d. 1901, Musa Dağ).....	713
287 (287). Petros Safaryan'ın tanıklığı (d. 1901, Musa Dağ).....	714
288 (288). İskuhi Koşkaryan'ın tanıklığı (d. 1902, Musa Dağ).....	715
289 (289). Grigor Güzelyan'ın tanıklığı (d. 1903, Musa Dağ).....	715
290 (290). Benyamin Bislamyan'ın tanıklığı (d. 1903, Musa Dağ).....	734
291 (291). Tovmas Habesyan'ın tanıklığı (d. 1903, Musa Dağ).....	734
292 (292). Davit Davityan'ın tanıklığı (d. 1905, Musa Dağ).....	736
293 (293). Sargis Adamyan'ın tanıklığı (d. 1906, Musa Dağ).....	737
294 (294). Maryam Bağdışyan'ın tanıklığı (d. 1909, Musa Dağ).....	739
295 (295). Gevorg Çiftçıyan'ın tanıklığı (d. 1909, Musa Dağ).....	741
296 (296). Garun Antonyan'ın tanıklığı (d. 1910, Musa Dağ).....	742
297 (297). Asatur Makhulyan'ın tanıklığı (d. 1911, Musa Dağ).....	742
298 (298). Hovhannes Abelyan'ın tanıklığı (d. 1903, Kesab).....	747
299 (299). Gülinya Musoyan'ın tanıklığı (d. 1903, Kesab).....	750
300 (300). Hovhannes Boynmışakyan'ın tanıklığı (d. 1904, Kesab).....	751
301 (301). Lüter Eskiciyan'ın tanıklığı (d. 1913, Kesab).....	755
302 (302). al Gihım'ın tanıklığı (d. 1880, Rakka).....	757
303 (303). Başır el Saadi'nin tanıklığı (d. 1901, Rakka).....	757
304 (304). Hab Ali'nin tanıklığı (d. 1905, Ras-ül-Ayn).....	758
305 (305). Abdül Ğafuri'nin tanıklığı (d. 1915, Ras-ül-Ayn).....	758
306 (306). Batra'nın tanıklığı (d. 1906, Deir-es-Zor).....	759
307 (307). Abraham Stepanyan'ın tanıklığı (d. 1890, Şarur).....	759
308 (308). Hayko Vardanyan'ın tanıklığı (d. 1893, Şarur).....	761
309 (309). Aristakes Grigoryan'ın tanıklığı (d. 1900, Şarur).....	761
310 (310). Vardanus Beknazaryan'ın tanıklığı (d. 1900, Şarur).....	762
311 (311). Aram Santuryan'ın tanıklığı (d. 1896, Agulis).....	762

312 (312). Şuşanik Karapetyan'ın tanıklığı (d. 1905, Nahçıvan).....	763
313 (313). Tsolak Torosyan'ın tanıklığı (d. 1914, Çıraklı).....	764
314 (314). Varduş Khaçatıryan'ın tanıklığı (d. 1898, Spitak).....	766
315 (315). Badal Şahoyan'ın tanıklığı (d. 1901, Talin).....	767

II. TARİHİ HİKÂYE-TANIKLIKLAR

1 (316). Ronya Terziyan'ın tanıklığı (d. 1920, Halep) <i>Türklerin kökeni: "Bozkurtlar".....</i>	771
2 (317). Turfanda Muradyan'ın tanıklığı (d. 1905, Kharberd) <i>Kaçırılan İncil.....</i>	771
3 (318). Anahit Acapahyan'ın tanıklığı (d. 1920, Sis) <i>Kilikya'nın başkenti Sis'in kutsal emanetleri.....</i>	773
4 (319). Karapet Tozluyan'ın tanıklığı (d. 1903, Zeytun) <i>Kilikya katliamı.....</i>	774
5 (320). Flora Farmanyan'ın tanıklığı (d. 1924, İstanbul) <i>Soykırım önsezisi.....</i>	774
6 (321). Soğomon Yetenekyan'ın tanıklığı (d. 1900, Mersin) <i>Antranik Paşa ve Köse Binbaşı.....</i>	774
7 (322). Satenik Kuyumcuyan'ın tanıklığı (d. 1902, Konya) <i>Antranik Paşa.....</i>	775
8 (323). Gevorg Güzelyan'ın tanıklığı (d. 1925, Beylan) <i>Dacik Ahmet ve babam.....</i>	775
9 (324). Martiros Güzelyan'ın tanıklığı (d. 1898, Beylan) <i>Korkmuş Molla.....</i>	776
10 (325). Gevorg Güzelyan'ın tanıklığı (d. 1925, Beylan) <i>Dacik gardiyan ve babam.....</i>	776
11 (326). Gevorg Güzelyan'ın tanıklığı (d. 1925, Beylan) <i>Beylanlı ailemiz.....</i>	777
12 (327). Tigranuhi Movsesyan'ın tanıklığı (d. 1943, Tomarza) <i>Büyükanem.....</i>	778
13 (328). L. B.'nin tanıklığı (d. 1952, Nikomedyas) <i>Bizimkiler.....</i>	780
14 (329). Nermin Özfırıncı'nın tanıklığı (d. 1943, Tigranakert) <i>Dedemin sülalesi.....</i>	781
15 (330). Maryam Mirzayan'ın tanıklığı (d. 1927, Tomarza) <i>Ailemiz.....</i>	781
16 (331). Nazeni Satamyan'ın tanıklığı (d. 1926, Beyrut) <i>Hacınlı Cerecyanlar.....</i>	782
17 (332). Vahé Kitapçıyan'ın tanıklığı (d. 1924, Aleksandria) <i>Kayserili sülalemiz.....</i>	783
18 (333). Anuş Harutyunyan'ın tanıklığı (d. 1922, Bağdat) <i>Ebeveynlerim.....</i>	784
19 (334). Maryam Mirzayan'ın tanıklığı (d. 1927, Tomarza) <i>Khatun ana.....</i>	785
20 (335). Yervand Polatyan'ın tanıklığı (d. 1920, Halep) <i>Annemin çektiği acılar.....</i>	786

21 (336). Anahit Bosnyan'ın tanıklığı (d. 1922, Adana)	
<i>Annemin acısı</i>	786
22 (337). Rafik Sukiasyan'ın tanıklığı (d. 1937, Yerevan)	
<i>Annemin anlattığı</i>	786
23 (338). Anna Mor'ın tanıklığı (d. 1916, Kesaria)	
<i>Anna'nın anısı</i>	787
24 (339). Vard Aleksanyan'ın tanıklığı (d. 1931, Kahire)	
<i>Benim Bersabe halam</i>	788
25 (340). Maryam Mirzayan'ın tanıklığı (d. 1927, Tomarza)	
<i>Benim kaynanam</i>	788
26 (341). Azatuhi Petrosyan'ın tanıklığı (d. 1926, Kahire)	
<i>Benim kaynanam</i>	789
27 (342). Nuritsa Kürkcüyan'ın tanıklığı (d. 1903, Ayntap)	
<i>Parandzem'in İntikamı</i>	789
28 (343). Garegin Turucikyan'ın tanıklığı (d. 1903, Kharberd)	
<i>Kıçılı Tiruhi</i>	790
29 (344). Gevorg Çiftçiyen'ın tanıklığı (d. 1909, Musa Dağ)	
<i>Kesablı Viktor</i>	791
30 (345). Kirakos Danyelyan'ın tanıklığı (d. 1923, Balu)	
<i>Balulu Kirakos</i>	792
31 (346). Varduhi Voskiyan'ın tanıklığı (d. 1925, Tomarza)	
<i>Kör Zatik</i>	793
32 (347). Annik Aşçıyan'ın tanıklığı (d. 1910, Adana)	
<i>Varderes</i>	793
33 (348). Ronya Terziyan'ın tanıklığı (d. 1920, Halep)	
<i>Der Zor anıları</i>	794
34 (349). Gevorg Hekimyan'ın tanıklığı (d. 1937, Beyrut)	
<i>Ayntaplı Sedrak</i>	796
35 (350). Barunak Papazyan'ın tanıklığı (d. 1906, Yozgat)	
<i>Çat köyü'nden Samvel İnceyan</i>	797
36 (351). Artashes Balabanyan'ın tanıklığı (d. 1926, Musa Dağ)	
<i>Babamın tanıklığı</i>	798
37 (352). Ronya Terziyan'ın tanıklığı (d. 1920, Halep)	
<i>Fransızlar ve Kilikya</i>	801
38 (353). Ronya Terziyan'ın tanıklığı (d. 1920, Halep)	
<i>Büyük Ermeniseverler</i>	802
39 (354). John Gürcüyan'ın tanıklığı (d. 1938, Kamışlı)	
<i>Sevgi varsa, her zorluğun üstesinden gelinir</i>	802
40 (355). Tigranuhi Movsesyan'ın tanıklığı (d. 1943, Tomarza)	
<i>Ermeni adamın Ermeni aşkı</i>	803
41 (356). Tigranuhi Movsesyan'ın tanıklığı (d. 1943, Tomarza)	
<i>Eski koca</i>	803
42 (357). Maryam Mirzayan'ın tanıklığı (d. 1927, Tomarza)	
<i>Gecikmiş karşılaşma</i>	804
43 (358). Tigranuhi Movsesyan'ın tanıklığı (d. 1943, Tomarza)	
<i>Bayan Ağavni ve Peder</i>	805
44 (359). Gevorg Çiftçiyen'ın tanıklığı (d. 1909, Musa Dağ)	
<i>Ermenin kaderi</i>	805
45 (360). Berç Erziyan'ın tanıklığı (d. 1921, Adapazarı)	
<i>Arabacı Mehmet</i>	807

46 (361). Tigranuhi Movsesyan'ın tanıklığı (d. 1943, Tomarza) <i>Türke yardım eden Ermeni</i>	808
47 (362). Sargis Yetaryan'ın tanıklığı (d. 1907, Afyonkarahisar) <i>"Mezarına nur insin"</i>	808
48 (363). Zaven Sofyan'ın tanıklığı (d. 1927, Nikomedyä) <i>Tosun</i>	809
49 (364). Varduhi Voskiyan'ın tanıklığı (d. 1925, Tomarza) <i>Hemşinli Müslüman Ermeniler</i>	810
50 (365). Heriknaz Mihranyan'ın tanıklığı (d. 1928, Sebastiya) <i>Sivas Ermenileri</i>	811
51 (366). Silva Daldabanyan'ın tanıklığı (d. 1930, Samsun) <i>Türk Binbaşının sırrı</i>	811
52 (367). Mayranuş Vardanyan'ın tanıklığı (d. 1900, Maraş) <i>Büyükbabanın vasiyeti</i>	812
53 (368). Tigranuhi Movsesyan'ın tanıklığı (d. 1943, Tomarza) <i>Birçoğunun kaderi</i>	812
54 (369). Gevorg Şalcıyan'ın tanıklığı (d. 1934, Kesaria) <i>Biz Kayserililer</i>	813
55 (370). Maryam Mirzayan'ın tanıklığı (d. 1927, Tomarza) <i>Din değiştiren Umut</i>	813
56 (371). Maryam Mirzayan'ın tanıklığı (d. 1927, Tomarza) <i>Harutyun</i>	813
57 (372). Tigranuhi Movsesyan'ın tanıklığı (d. 1943, Tomarza) <i>Ermeni kalan Ovsanna-Ayşe</i>	814
58 (373). Grigor Amalyan'ın tanıklığı (d. 1945, Yerevan) <i>"Buraya geldim ki Ermeni öleyim"</i>	815
59 (374). Vahagn Ğarıbyan'ın tanıklığı (d. 1928, Adis-Ababa) <i>Yabancılaşmış Ermeni Hıristiyanlar</i>	816
60 (375). Vilen Nuricanyan'ın tanıklığı (d. 1933, Yerevan) <i>Milli kimliğin sembolü</i>	817
61 (376). Silva Daldabanyan'ın tanıklığı (d. 1930, Samsun) <i>Kültürel Soykırım: Kayıplarımız. Gökten inen nur</i>	817
62 (377). Ovsanna Nalbandoğlu'nun tanıklığı (d. 1930, Erzurum) <i>Anıtlarımız</i>	818
63 (378). Varduhi Voskiyan'ın tanıklığı (d. 1925, Tomarza) <i>Kiliselerimiz</i>	819
64 (379). Grigor Movsesyan'ın tanıklığı (d. 1939, Kesaria) <i>Şimdimiz</i>	819
65 (380). Andranik Simonyan'ın tanıklığı (d. 1902, Alaşkert) <i>İlgili Kürtler</i>	819
66 (381). Rober Cebecyan'ın tanıklığı (d. 1909, Ayntap) <i>Araplaşmış Ermeniler</i>	820
67 (382). Jirayr Reisman'ın tanıklığı (d. 1949, Halep) <i>Şeddade ve Markade</i>	821
68 (383). Martiros Aşıkyan'ın tanıklığı (d. 1927, Halep) <i>"Nugrit el Arman" - "Ermenilerin kovukı"</i>	822
69 (384). Hakob Mutafyan'ın tanıklığı (d. 1980, Deir-es-Zor) <i>Günümüzde Der Zor</i>	823
70 (385). Verjiné Svazlian'ın tanıklığı (d. 1934, Aleksandria) <i>Görgü tanığı hayatta kalan babam Garnik Svazlian</i>	825

III. TARİHİ ŞARKI-TANIKLIKLAR

1. Seferberlik, silah toplama ve mahpusluk şarkıları.....831

1 (386). Askerin vedası.....	831
2 (387). Hoşça kal! Sevgili anne!.....	831
3 (388). İşte gidiyorum, sevgili anne!.....	831
4 (389). Karadenizde, anne!.....	831
5 (390). Beni asker yazdılar!.....	832
6 (391). Askerleri götürdüler Balu'ya.....	832
7 (392). Mami havası.....	832
8 (393). Arkadaşlarımı Rusya'ya gönderdim.....	832
9 (394). İntikam alalım gelir.....	833
10 (395). * Ana, uyandır beni, gideyim talime.....	833

ASKERİN ŞARKILARI

11 (396). * Sabahtan kalktım, anam ağlıyor.....	833
12 (397). * Getir, anam, getir elini öpeyim.....	833
13 (398). * Trene binince, kuş gibi uçar.....	833
14 (399). * Trene bindim, tren salladı.....	833
15 (400). * Erzurum'dan çıktım başım selamet.....	833
16 (401). * Abraham'ın yorganını yüke dürdüler.....	833
17 (402). * Kışlanın içinde bir pınar akar.....	833
18 (403). * Yürüye, yürüye, taburuma kavuştum.....	833
19 (404). * Gide-gide kundurama kumdoldu.....	833
20 (405). * Kıyma, Çerkez, kıyma tatlı canıma.....	834
21 (406). * Askere gittim gelirim diye.....	834
22 (407). * Çıktım Gâvur Dağ'ın başına.....	834
23 (408). * Çeyizim sandıkta basılı kaldı.....	834
24 (409). * Bitlis kapısında çınar ağacı.....	834
25 (410). * Söylesin destanlar dillerden-dile.....	834
26 (411). * Yiğitler askere gidiyor diye.....	834
27 (412). * Egin'den aşağı zincir çektiler.....	834
28 (413). * Kışlanın önünde bir büyük avlu.....	834
29 (414). * Kışlanın önünde çift pınar akar.....	834
30 (415). * Sürü-sürü içi erkek uşaklı.....	834
31 (416). * Kurşun kurmuş kollarına.....	834

ULAN GÂVUR, DOĞRU SÖYLE!

32 (417). * Ulan gâvur, doğru söyle!.....	835
33 (418). * Ulan gâvur, doğru söyle!.....	835
34 (419). * Ulan gâvur, doğru söyle!.....	835
35 (420). * Ulan gâvur, doğru söyle!.....	835
36 (421). * Ulan gâvur, doğru söyle!.....	835
37 (422). * Ulan gâvur, doğru söyle!.....	835
38 (423). * Pırığıç'ın yolları.....	835
39 (424). Dacik geldi köye girdi.....	836

40 (425). Mahpus şarkısı.....	835
41 (426). Hapishanemin kapıları yedi taşı idi.....	835
42 (427). * Kasap Misak.....	835
43 (428). * Haniya da benim tuz-ekmeğim yiyenler.....	835
44 (429). * Efe-Toros	835

2. Tehcir-sürgün ve kıırım şarkıları.....839

1 (430). * Hürriyet, Adalet, Müsavat, Yaşasın Millet!.....	839
2 (431). * Kalkın, hey vatandaşlar!.....	839
3 (432). * Uyan, Sultan Hamid, uyan!.....	839
4 (433). * Padişah oturmuş tahtından bakar.....	839
5 (434). * Kıyma Adana.....	839
6 (435). Adana katliamı.....	839
7 (436). Adana ağıtı.....	839
8 (437). Kendi gözümle gördüklerim.....	839
9 (438). Vaspurakan bölgemiz.....	841
10 (439). Andok-Tsovasar.....	841
11 (440). Trajik felaket.....	841

VAY! AMAN!

12 (441). Ben eziyetli hayatı ne yapayım?.....	842
13 (442). Yedi kız kaçtı, gitti.....	842
14 (443). Küçük Tigranuhi'nin evini yaktılar.....	842
15 (444). Üç hoca toprağı kazdı.....	842
16 (445). Kız kardeşini ise çarınha gerdiler.....	842
17 (446). Okula girip, bayan öğretmeni tuttular.....	842
18 (447). Anne! Bohçanı alıp da nereye gittin?.....	842
19 (448). * Burası Van'dır	842
20 (449). * Burası Muş'tur	842
21 (450). * Havada bulut yok.....	843
22 (451). * Erzincan duman oldu.....	843
23 (452). * Kanlı tellal çarşılarda bağırıldı.....	843
24 (453). * Hey, ağalar, böyle zulüm olur mu?.....	843
25 (454). Kilikya felaketi.....	843
26 (455). Urfa katliamı.....	844
27 (456). Sürüldük Ermenistan dağlarından.....	845
28 (457). Fırat nehri de oldu, anne, Ermeni'ye mezar!.....	845
29 (458). Bülbül de öter, 'Bahar geldi, bahar!' diye.....	845
30 (459). Ağlayarak gidiyoruz Der Zor'a.....	845
31 (460). * Sürgünün bayrağı açıldı	846

DER ZOR ÇÖLÜNDE

32 (461). * Ağaçlardan kuş uçtu.....	846
33 (462). * Der Zor'a gidersem, gelemem belki.....	846
34 (463). * Vara-vara, vardım Der Zor çölüne.....	846
35 (464). * Der Zor çölleri bürüdü duman.....	846
36 (465). * Der Zor çölleri bürüdü duman.....	846
37 (466). * Der Zor çölünde çadır.....	846

38 (467).*	Der Zor dedikleri büyük kasaba.....	846
39 (468).*	Yozgat kasaba şirin kasaba	846
40 (469).*	Urfa dedikleri yiğit kasaba.....	847
41 (470).*	Kırıkhan dedikleri küçük kasaba.....	847
42 (471).*	Sıvaz'dan çıktım başım selamet	847
43 (472).*	Suar'dan çıktım başım selamet.....	847
44 (473).*	Der Zor çölünde bir sıra mişmiş.....	847
45 (474).*	Der Zor çölünde bir sıra mişmiş.....	847
46 (475).*	Der Zor'un içinde nanelerbiter.....	847
47 (476).*	Gide-gide, gitmez oldu dizlerim.....	847
48 (477).*	Der Zor'a giderken lastiğim kaydı.....	847
49 (478).*	Ermeni, Ermeni, şaşkın Ermeni.....	847
50 (479).*	Zatik-Kiraki çadır söktüler	847
51 (480).*	Zatik-Kiraki çadır söktüler.....	848
52 (481).*	Der Zor çölünde bitmedi yeşil.....	848
53 (482).*	Der Zor çölünde bitmedi yeşil.....	848
54 (483).*	Der Zor çölünde bitmedi yeşil.....	848
55 (484).*	Ermenileri mağaraya doldurdular.....	848
56 (485).*	Der Zor çölünde üç ağaç incir.....	848
57 (486).*	Sabahtan kalktım kapı kapalı.....	848
58 (487).*	Sabahtan kalktım, güneş parlıyor.....	848
59 (488).*	Sabahtan kalktım, güneş parlıyor.....	848
60 (489).*	Sabahtan kalktım, güneş parlıyor.....	848
61 (490).*	Sabahtan kalktım, güneş parlıyor.....	848
62 (491).*	Sabahtan kalktım, güneş parlıyor.....	848
63 (492).*	Sabahtan kalktım, çantama baktım.....	849
64 (493).*	Sabahtan kalktım, çantama baktım.....	849
65 (494).*	Sabahtan kalktım, hava dumandır.....	849
66 (495).*	Der Zor dedikleri büyük kasaba.....	849
67 (496).*	Dacik'ler başladı evlat kaçırmaya.....	849
68 (497).*	Güzelleri kapla-kapla kaçırdılar.....	849
69 (498).*	Bindik arabaya, indik Katma'ya.....	849
70 (499).*	Der Zor çölünde yoruldu, kaldım.....	849
71 (500).*	Der Zor çölünde şaşırdım, kaldım.....	849
72 (501).*	Der Zor çölünde vuruldum, kaldım.....	849
73 (502).*	Der Zor çölünde düştüm, yaralı.....	849
74 (503).*	Der Zor çölünde çürüdüm kaldım.....	849
75 (504).*	Der Zor çölünde yaralı çoktur.....	850
76 (505).*	Oturmuşlar hoca-keşiş ağlıyor.....	850
77 (506).*	Der Zor çölünde can telef oldu.....	850
78 (507).*	Yol verin Ermeniye, dumanlı dağlar.....	850
79 (508).*	Yol ver, Habur, yol ver, geçelim çölü.....	850
80 (509).*	Yol ver, Habur, yol ver, geçelim çölü.....	850
81 (510).*	Yol ver, Habur, yol ver, geçelim çölü.....	850
82 (511).*	Muhtaç olduk su içmeye.....	850
83 (512).*	Yeprat getirin köprüsü dardır, geçilmez.....	850
84 (513).*	Der Zor çölleri dikendir, geçilmez.....	850
85 (514).*	Der Zor çölleri taşlıdır, geçilmez.....	850
86 (515).*	Der Zor'un içinde zincirli kuyu.....	851
87 (516).*	Der Zor köprüsü dardır, geçilmez.....	851

88 (517).*	Der Zor köprüsü dardır, geçilmez.....	851
89 (518).*	Der Zor köprüsü dardır, geçilmez.....	851
90 (519).*	Der Zor yolları uzaktır, uzak.....	851
91 (520).*	Der Zor yolları uzaktır, uzak.....	851
92 (521).*	Aman! Mahmud Paşa, sen gel imana.....	851
93 (522).*	Der Zor'a geldi bir Şekir Paşa.....	851
94 (523).*	Der Zor çölünde tozdan-dumandan.....	851
95 (524).*	Der Zor çölünde tozdan-dumandan.....	851
96 (525).*	Der Zor çölünde uzanmış, yatmış.....	851
97 (526).*	Çıka-çıkta çıktım yokuş başına.....	852
98 (527).*	Diktiğim ağaçlar meyvaya döndü.....	852
99 (528).*	Meyvasız ağaçlar meyvaya döndü.....	852
100 (529).*	Poğos Nubar Paşa, sen binler yaşa!.....	852
101 (530).*	Dillerden-dile söylensin destanım.....	852

SÜRGÜNLÜK ŞARKILARI

102 (531).*	Samsun, Trabzon, Amasya, Gürün.....	852
103 (532).*	Halep'ten çıktım yayan.....	852
104 (533).*	Hey, ne deyim, ne deyim?.....	852
105 (534).*	Hey! Gâvur dağlar.....	852
106 (535).*	Su bağladım kiliğe.....	853
107 (536).*	Çay taşını okka diye tutarlar.....	853
108 (537).*	Kanı damlar al kayanın üstünden.....	853
109 (538).*	Dersim dört dağ içinde.....	853
110 (539).*	Diyarbakir ocaktır.....	853
111 (540).*	Erzurum dağları kardır, geçilmez.....	853
112 (541).*	Şu Fındıcak'ın da her tarafı dağlık.....	853
113 (542).*	Atımı bağladım delikli taşta.....	853
114 (543).*	Atımı bağladım delikli taşta.....	853
115 (544).*	Atımı bağladım delikli taşta.....	853
116 (545).*	Birer-birer saydım dört sene oldu.....	853
117 (546).*	Talaat Paşa hacim gibi.....	854
118 (547).*	Talaat Paşa eşek gibi.....	854
119 (548).*	Ermeninin kaderi.....	854
120 (549).*	Murat'ın çevresi.....	854
121 (550).*	Maraş'ın Ermenileri kömürleştiler.....	854
122 (551).*	Doğan Bey de geldi, girdi Hacın'a.....	855
123 (552).*	Şimdi Adana'ya gitmeli değil.....	855
124 (553).*	Neler geldi Ermeninin başına.....	855
125 (554).*	Biz çıkmışız evden barktan.....	855
126 (555).*	1915 senesinin zulumü.....	856
127 (556).*	Sen kendin yargıla, ey Allahım!.....	856
128 (557).*	Cevap var verecek, mahşer var gelecek.....	857
129 (558).*	Varaga Surb Khaç'tan.....	858
130 (559).*	Bütün dünyayı dolaştım.....	858
131 (560).*	Sürgünden dönüş şarkısı.....	858
132 (561).*	Aslanbek yandı.....	858
133 (562).*	İzmir'in zulumü.....	858
134 (563).*	İzmir felaketi.....	859
135 (564).*	Böyle dağıldık her yana.....	859

3. Evlat kaybetmiş anneler, yetimler ve yetimhane şarkıları.....860

1 (565). Musa-köpeği Ermeni Gülizar'ı götürdü.....	860
2 (566). Musa kaçırıldı Şahnîk'i.....	860
3 (567). Kaçırılan Paydsarik.....	860
4 (568). Dacik kaçırılmış, oğlum, Ermeni kızlarını!.....	860
5 (569). Hambardzum'un son sözü.....	860

BEN YAVRUMU ÖZLERİM!

6 (570). Kalkayım ayağa, belimdeki kemeri çıkarmayayım.....	861
7 (571). Merdiven altındaki taş olaydım.....	861
8 (572). Şu karşıda bir dağ var.....	861
9 (573). Der Zor yolu taşlıdır, taşlı.....	861
10 (574). Karsun Mankan taşları.....	861
11 (575). Şu karşı dağlar.....	861
12 (576). * Urfa'nın etrafı dumanlı dağlar.....	861
13 (577). * İstihkâmın dardır yolu.....	862
14 (578). * Arabkir yeni yapı.....	862
15 (579). * Arabalar çekilir, yükler bağlanır.....	862
16 (580). * Hayatın çeşmesi buz gibi akar.....	862
17 (581). * Rum Helen'in suları soğuk-soğuk akar.....	862
18 (582). * Yeşil kurban olayım geçen günlere, mayrik!.....	862
19 (583). * Aradığım çeşme buz gibi akar.....	862
20 (584). * Aradığım çeşme buz gibi akar.....	862
21 (585). * Şu dağın ardında Ermeni kızı var.....	862
22 (586). * Şu dağın ardında Ermeni kızı var.....	863
23 (587). * Şu dağın başında bir kuzu meler.....	863
24 (588). * Vara, vara, vardım şu kara taş.....	863
25 (589). * Tekirdağ'da Beşiktaş.....	863
26 (590). * İstanbul'un ortası Beşiktaş.....	863
27 (591). * Anne, benim babam yok mu?.....	863
28 (592). * Giden, giden, Ermeni kızlar!.....	863
29 (593). * Dacik çavuşu ve Ermeni kızı.....	863
30 (594). * Muhacir kızı.....	863
31 (595). * Garibim.....	864
32 (596). Sabah kalkarım, gözüm açılmaz.....	864
33 (597). İki dalın arasında kalmışım.....	864
34 (598). Körpe kuzuları da analarından ayırırlar.....	864
35 (599). Dalga dalgadır İstanbul'un denizi.....	864
36 (600). Dalga dalgadır Beyrut'un denizi.....	864
37 (601). Aman abla! Nereye gidelim?.....	864
38 (602). Dacik'in sözüyle, onun zoruyla.....	864
39 (603). Yol verin, Toros dağları!.....	864
40 (604). Yol verin, Gâvur dağları.....	865
41 (605). Ah kara yazgım! Niye böyle?.....	865
42 (606). Öksüz nereye gitse, kapı kapanır.....	865
43 (607). Ben bu dünyaya geldim, hiç gülmedim.....	865
44 (608). Sayısız şişman bit, zayıf bit.....	865
45 (609). Kafan kırılısın, Talat Paşa!.....	865
46 (610). Ben öksüz bir çocuğum.....	865

47 (611). Kız-erkek kardeş ebeveynimizi erken kaybettiik.....	865
48 (612). Ah bu ne günler!.....	865
49 (613). Amerika yolu.....	866
50 (614). Amerikalı geldi, zaman ışıldadı.....	866
51 (615). Şimdi biz?.....	866
52 (616). Yetimhanenin yolu taşlıdır, taşlı.....	866
53 (617). Yetimhanenin avluları taşlıdır, taşlı.....	866
54 (618). Yetimhanenin üstünden siyah bir kuş utı.....	866
55 (619). Fabrikanın eşiği yontulmuştur, yontulmuş.....	867
56 (620). Öksüz gelinin vedası.....	867
57 (621). Kalkın! Kalkın! Ermeni kszler!.....	867
58 (622). Biz Cibeyl'in kibar ğrencileri.....	867
59 (623). Armaş'ın Ermeni kszleri.....	867
60 (624). Beşiktaş'taki yetimhane.....	868
61 (625). Antilyas kszleriyiz biz.....	868
62 (626). Çok sevgili, güzel Antilyas'ımız!.....	868

4. Vatanseverlik ve kahramanlık şarkuları.....868

1 (627). Sasun kalktı, isyan etti.....	868
2 (628). Ah! Vaspourakan.....	868
3 (629). Bitlis şehri, çok dağlık.....	869
4 (630). Düşman geldi, Zeytunlular!.....	869
5 (631). Zeytunluyuz! Zeytunluyuz!.....	869
6 (632). Musa Dağ muharebesi.....	869
7 (633). Kahraman Varduhi.....	870
8 (634). * Uyan, Musadağlı, uyan!.....	870
9 (635). Biz Musa Dağlı yiğitleriz.....	870
10 (636). Bizim Musa Dağlıların hepsi kahramandır.....	871
11 (637). Sıvaslıların meydan okuması.....	871
12 (638). * Urfa'nın yiğitleri.....	872
13 (639). * Hacın gene baş kaldırmış.....	872
14 (640). * Katolikostan geldi bir kara haber.....	872
15 (641). * Adur Paşa.....	873
16 (642). * Yaşa, Manuk avuş!.....	873
17 (643). * Topal Hagop'un yiğitliği.....	873
18 (644). * Hacın'ın kahramanları.....	873
19 (645). * Doğan Bey ile Aram avuş.....	874
20 (646). Hacınlı Murad.....	874
21 (647). İşte sıra sıra yiğitler.....	874
22 (648). Uçak geldi, büyük bir müjde getirdi.....	875
23 (649). Ey! Hacınlı yiğit genç!.....	875
24 (650). Soğomon Tehleryan.....	875
25 (651). Ah, Vatan!.....	876
26 (652). Birleşin, Ermeniler! Birleşin!.....	876

5. Şşgal edilmiş Vatan ve talepkarlık şarkıları.....877

1 (653). Sahipsiz bıraktık güzel Muş ovasını, duran'ı.....	877
2 (654). Van-Vasporakan.....	877
3 (655). Heyhat! Surmalu!.....	877
4 (656). Çorokh'un [Çoruh] kıyısında.....	878
5 (657). Musa Dağlı muhacir.....	879
6 (658). Kilikya'mı görmek isterim.....	879
7 (659). Bizim Kesab.....	879
8 (660). Memleketteki Evim.....	880
9 (661). Bunca sene gurbette.....	880
10 (662). Bunca sene dolaştık.....	880
11 (663). Vatana dönüş haberi.....	880
12 (664). Yerevan'a gitmek isterim.....	881
13 (665). Ermenistan'a gideceğim.....	881
14 (666). Ermenistan'a gitmek isterim.....	881
15 (667). Hey! Can Yerevan!.....	881
16 (668). * Hayastan'ın destanı.....	881
17 (669). Ermeni ülkesi, Ermeni toprağı.....	882
18 (670). Vatanımı özlemişim.....	882
19 (671). Büyük insan Woodrow Wilson.....	882
20 (672). Bizimdir Kars ve Ardahan.....	882
21 (673). Küçük Karabağ'ımız.....	883
22 (674). Geri alalım onu!.....	883
23 (675). Gelin kardeşler! Birlik olalım.....	883
24 (676). Bizim ata Toprakları.....	883
25 (677). Nerede bizim ata ülkemiz?.....	883
26 (678). Ermeninin Türk çocuğuna temennisi.....	884

6. Tarihi şarkıların notaları.....885

1 (679). Ah! Vaspourakan.....	885
2 (680). * Burası Van'dır.....	886
3 (681). * Burası Muş'tur.....	886
4 (682). * Erzincan duman oldu.....	887
5 (683). Ah bu ne günler!.....	888
6 (684). Adana ağıtı.....	889
7 (685). Alas, Surmalu!.....	890
8 (686). Sürüldük Ermenistan dağlarından.....	891
9 (687). Ağlayarak gidiyoruz Der Zor'a.....	891
10 (688). * Der Zor'un içinde naneler biter.....	892
11 (689). * Sabahtan kalktım, güneş parlıyor.....	893
12 (690). Varaga Surb Khaç'tan.....	893
13 (691). Bizim Musa Dağlıların hepsi kahramandır.....	894
14 (692). * Adur Paşa.....	894
15 (693). * Yaşa, Manuk Çavuş!.....	895
16 (694). Uçak geldi, büyük bir müjde getirdi.....	895
17 (695). Ey! Hacınlı yiğit genç!.....	896
18 (696). Şimdi biz?.....	896

19 (697). Yetimhanenin üstünden siyah bir kuş uçtu.....	897
20 (698). Amerika yolu.....	897
21 (699). Çok sevgili, güzel Antilyas'ımız!.....	898
22 (700). Vatanımı özlemişim.....	898

Summary (İngilizce)	899
Résumé (Fransızca)	909
Zusammenfassung (Almanca)	919
Özet (Türkçe)	929
Özet (Rusça)	939
Özet (Ermenice)	946

Dökümantasyon: Olayların yaşayan görgü tanıkları ve anlattıklarına ilişkin.....961

Açıklamalar.....975

İndeksler:

Tematik İndeksler.....983

Şahıs isimleri İndeksleri.....999

Yer isimleri ve etnoisimler İndeksleri.....1011

Fotograflar:

Ermeni Soykırımından hayatta kalan görgü tanıklarının.....1025

Fotograflar:

Ermeni Soykırımından hayatta kalan görgü tanıklarının izleyen nesillerinin...1054

Yazar hakkında.....1061

Harita: Osmanlı İmparatorluğunda Ermeni Soykırımı (1915-1923)

Bu araştırma, Ermeni Soykırımı'ndan kurtulmuş nesilden doğrudan doğruya elde edilerek yazıya dökülmüş, halk tarafından sözlü olarak anlatılmış tanıklıklar ve şarkılar içermektedir (700 birim). Filoloji Bilimleri Doktoru Verjiné Svazlian bunları 55 yıl aşkın bir süre boyunca büyük bir sabır ve adanmışlıkla yazıya dökmüştür.

Bu çalışma, özellikle içerdiği, Ermeni Soykırımı'nın tüyler ürpertici manzaralarını tasvir eden birçok hatırat ve Deir-es-Zor'da yaşanmış acıları ve insanların korkunç dertlerini kaydeden Ermenice ve Türkçe halk şarkıları nedeniyle büyük bir tarihî ve hatta siyasî önem ve anlam arz etmektedir.

Ermeni Ulusu'nun batıdaki bölümünün trajik ve kahramanlıklarla dolu tarihine ait eşsiz anıları ve şarkıları Ermeni Soykırımı'ndan kurtulanların (ki bu insanlar zaten aramızdan ayrılmışlardır) yazıflayan hafızalarından ve sonsuza dek unutulma tehlikesinden kurtarmak yönünde zor ve övülmeye değer bir çalışma yapılmıştır.

Bu konular, Ermenilerin yaşadığı en büyük trajedinin zihinleri allak bullak eden görüntülerini halkın kullandığı canlı dille yeniden hâsil etmeleri açısından gerçekten de en önemli tarihî belgelerdir.

Yazar bu araştırmada, kendi yazıya döktüğü zengin ve çeşitli konulara, çok ustaca, kesin tarihî kanıtlar eklemiş ve halka ait o konular tarihsel gerçekleri doğrulayan, kanıtlayan ve ayrıntılı bir şekilde anlatan halka ait orijinal belgeler haline gelmişlerdir. Şunu da belirtmek gerekir ki bu kitabın yazarı Ermeni Soykırımı'yla ilgili bahsi geçen konuları, özellikle de halkın anılarını ve Türkçe şarkıları, bilimsel çevrelerde yayan ilk kişidir.

Çalışmaya eklenen farklı indekslerle, soykırımdan kurtulanların fotoğrafları ve Ermeni Soykırımı haritası ve en önemlisi Türkçe şarkı sözleriyle tamamlanmıştır.

Görgü tanıklarının hatıralarından alıntılar ve özellikle de Türkçe şarkıları Ermeni Ulusu'nun o trajik dönemi kapsayan tarihini sadece doğru bir biçimde anlamak ve kavramak bakımından değil, aynı zamanda Ermeni Davası'nın savunmasını daha sağlam temellere oturtmak ve halkın anılarıyla, hem de Türkçe şarkılarla ve o şarkılarda yankılanan suçlamalarla Türk tarihçilerine ve [resmî] Türk tezlerini benimseyen tarihçilere karşı mücadele vermek bakımından da tarihî belge değeri taşımaktadırlar.

SARKİS HARUTYUNYAN
Ermenistan Cumhuriyeti
Ulusal Bilimler Akademisi muhabir üyesi